

Klein Sándor

**CARL ROGERS ÉS A SZEMÉLYKÖZPONTÚ PSZICHOLÓGIA
A JUHÁSZ GYULA TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA
PSZICHOLÓGIA TANSZÉKÉN, AZ 1980-AS ÉVEKBEN**

DOI: 10.14232/pfvm.8

AZ ELŐZMÉNYEK

1960-ban kezdtem meg egyetemi tanulmányaimat az ELTE matematika–fizika tanári szakán. Eredetileg irodalmár akartam lenni, de nem vettek fel az egyetemre. A kor szokásának megfelelően elmentem fizikai munkásnak, hogy a munkásosztály tagjaként a következő évben nagyobb legyen az esélyem. De három hónapnyi drótygyártás után úgy döntöttem, nekem mindegy, hogy milyen egyetemre vesznek fel, de több drótot nem akarok látni. Így találtam rá a matematika–fizika szakra, ahova szinte mindenkit fölvettek (olyan kevés volt a jelentkező) – engem is. Hamarosan rá kellett jönnöm, hogy bár a drótygyártásnál ez kétségtelenül érdekesebb volt, de nem volt az igazi. Jószerencsém vezetett el Kardos Lajos professzorhoz, akinek a tanácsára a fizika szakot felcseréltem a pszichológiára.

A matematika–pszichológia párosítás meghatározó volt szakmai életemben. A kiváló matematika-pedagógus, Varga Tamás megszerettette velem a *játékos/tapasztalati matematikatanulást*. A komplex matematikatanítási módszer pszichológiai hatásvizsgálata után Varga Tamás ajánlott be Dienes Zoltánhoz, akinek a „játékai” a mai napig elkísérnek. Bár ez a „vonal” hozta meg számomra a tudományos minősítéseket, mindig megmaradt olyasminek, mint „a hab a tortán”. A Budapesti Műszaki Egyetemen az „igazi” munkám a munkapszichológia tanítása volt – 16 évig.

A váltást az idézte elő, hogy a 80-as évek elején részt vettem Nyugat-Európában egy személyközpontú képzésen, és megismerkedtem Carl Rogers gondolataival. Amikor 1982-ban meghalt Geréb György, a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Pszichológia Tanszékének vezetője, Szendrei János főigazgató úr – talán azért, mert matematikus volt – meghívott a tanszék élére olyan feltételekkel („azt csinálhatsz, amit akarsz”), amelynek nem lehetett ellentmondani. Kapva-kaptam a lehetőségen, hogy ebből a biztos pontból „kiforgatom a hazai pedagógiát a sarkaiból”: ráállítom a *humanisztikus pedagógia* felé vezető útra.

A „NAGY KALAND”

A helyzet reménykeltő volt. A tanszék a Gyakorló Iskolában volt – adva volt a gyakorlattal való kapcsolat. Volt néhány fiatal, lelkes munkatársam – Szenes Márta, Bácskai Erzsé, Bauer Edit –, akiknek jó volt a kapcsolata a hallgatókkal és késznek mutatkoztak a „kísérletre”. A többiek „hagyományosan” tanították a pszichológiát, így volt „természetes kontroll csoport”. A főigazgató úr tartotta a szavát: nem szólt bele abba, hogy mit csinálunk.

Amit csináltunk, azt részletesen leírtam több helyen, de talán legjobban a Farkas Katalinnal közösen írt „Személyközpontú tanárképzés az USA-ban és Magyarországon” című cikkben, melyben Rogers egy amerikai egyetemi kísérletét vetettük egybe a mi főiskolai „kísérletünkkel”. Sok hasonlóságot találtunk:

- a *megoldandó probléma* azonosnak tűnt: az egyik legtöbb örömet adó emberi tevékenység -a tanulás – fájdalmas, unalmas, buta, részekre szakadt, szellemet és lelket elborzasztó tapasztalatként létezett,
- a *cél*: hallgatóink emberi lényekként – szimmetrikus kapcsolatokban – éljék főiskolai életüket, hogy ha tanárok lesznek, ők is erre törekedjenek tanulóikkal,
- a *„módszer”*: a pszichológia tudományának rendszeres megtanítása helyett a hallgatókat érdeklődésükhöz, gyakorlati problémáikhoz igazodó pszichológiai ismeretekhez segítjük hozzá, de még inkább szemléletet alakítunk: a fejlesztő személyiség „szükséges és talán elégséges” feltételeinek kialakulását facilitáljuk (mert úgy véljük, hogy a jó tanár hiteles, elfogadó és megértő),
- amit a külső látogató is *rögtön észrevett*: az előadások többségéből személyközpontú nagycsoport, a szemináriumokból személyközpontú kicsi csoport lett,
- a *nehézségek*: hosszú időbe telik, amíg a dresszurához szokott főiskolai hallgató megtanulja, hogyan éljen a szabadságával; a hagyományos gyakorló iskola és a tanulóközpontú pszichológia órák ellentétes tanári létezési módot sugalltak (Winkler Márta „Iskolapélda” című filmjében mondja az egyik tanár: „Így csak tiszteletlenséget tanulnak a gyerekek”).

Röviden úgy lehetne összefoglalni ezt a hat évnyi izgalmas kalandot, hogy „az operáció sikerült, de a beteg meghalt”: akik részt vettünk ezen az utazáson (oktatók, hallgatók) sokat tanultunk belőle, de lelkesedésünk nemhogy országosan, de még a Főiskolán belül sem nagyon ragadt rá senkire.

HOGYAN KERÜLT ROGERS SZEGEDRE?

Ahogy azt a „Hitelesség, elfogadás, megértés” című könyvben írtam: „Kis túlzással elmondható, hogy a személyközpontú megközelítés a 80-as évek elején Szeged felől érke-

zett Magyarországra”. A már említett személyközpontú képzésem vezetője Chuck Devonshire, Carl Rogers közeli munkatársa volt. Ő vetette föl, hogy szervezzünk nemzetközi találkozót Magyarországon, és én azonnal lelkesedtem az ötletért. Úgy döntötünk, hogy 1983-ban „próbaként” egy kétnapos összejövetelt tartunk: A személyközpontú megközelítés tapasztalt „szakemberei” vállalták, hogy „megéreztetik a magyarokkal”, mi ennek a sajátos megközelítésnek a lényege. A ma Délvidék Ház néven működő intézmény színházterme rögzített székeivel teljesen alkalmatlan volt őszinte, spontán beszélgetésre, és hozzájárult ahhoz az általános megrökönyödéshez, amit az váltott ki, hogy a távolról jött „hírességek” rövid üdvözlés után átadták a szót a jelenlevő tanároknak, pszichológusoknak, vállalati vezetőknek: „beszéljünk arról, ami valóban foglalkoztat bennünket.”

Ma már elképzelhetetlen, mennyire szokatlan volt ez a strukturátlanság, milyen felkavaró volt az érzés, hogy senki nem mondja meg nekünk, hogy mit csináljunk. A második nap végére azonban sok új hazai híve lett a személyközpontú megközelítésnek (bár az is igaz, hogy voltak, akik arra jöttek rá: „ez nem nekem való”)

Az 1984 nyarán rendezett „Kultúrák Közötti Kommunikáció Kreatív Megközelítései” című találkozót már megfelelő helyen, a szegedi Ifjúsági Házban tartottuk. Háromszáz résztvevő jött össze sok-sok országból. A facilitátorok többsége a Center for Studies of the Person tagjai, Rogers régi munkatársai voltak. Az esemény szakmai szervezője a Center for Cross-Cultural Communication részéről ismét Chuck volt. Az eseményért névlegesen felelősséget vállaló Magyar Pszichológiai Társaság és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola nevében én voltam a „helyi szervező”. Minden nap, minden esemény váratlan volt:

- eljött „a Televízió” közvetítő kocsija, de a résztvevők útját állták a riporternek, mondván, hogy csak akkor mehet be a nagycsoportba, ha ezt a résztvevők megtárgyalták és végül megengedik,
- meglátogattuk az Ópusztaszeri Történelmi Emlékparkot, de mire odaértünk (útba ejtve az akkor még romos szegedi zsinagógát) már bezárt – mire a jelentős számban idős, jól szituált hölgyekből, urakból álló társaság átmászott a kerítésen, mintegy megelőzve a berlini fal leomlását,
- amikor az Ifjúsági Ház előtt egy meleg nyári nap sörözgettem és a rendőrség el akart vinni, főleg külföldiekből álló szoros gyűrű alakult ki körülöttem, s így „megmentettek”
- az egyik estére malacsütést szerveztem, amire némi „részvételi díjat” kértünk – egy álló nap vitatkoztunk „a malac bőréről”: „és mi van, ha valaki nem tudja kifizetni”, „összük szét inkább a szegények közt”.

A hét végére hihetetlenül magasra szökött a lelkesedés. Sok-sok résztvevő érezte úgy, hogy sorsfordító élmény volt, amit átélt.

1986 nyarán két egyhetes találkozót szerveztünk: az egyiket „szakmabelieknek”, a másikat „mindenkinek” (de végül a résztvevők „szakmai háttere” nem volt ilyen élesen eltérő). A találkozóra rávetült Csernobil árnyéka: a vártnál kevesebb amerikai résztvevő volt (féltek a sugárfertőzéstől) és ez némi anyagi problémát okozott nekünk, mint szervezőknek. A két évvel korábbi találkozóhoz képest talán kicsit kevesebb volt a fenntartás nélküli lelkesedés és több volt néha a kemény vita (nagyobb teret kapott a realitás), de egészében a résztvevőknek az előző találkozóhoz hasonló élményben volt részük.

A találkozókön videofelvételek készültek, melyek közül néhányat digitalizáltunk/feldolgoztunk, de többsége ma is érdeklődő kutatóra vár, hogy felébredjen Csipkerózsika-álmából. Készültek sokszorosított „kiadványok” is (*Kultúrák Közötti Kommunikáció kreatív megközelítései* I. és II., *Person to Person*) „háttéranyagként”, melyek Rogers és munkatársai tanulmányait tartalmazták és így jó szolgálatot tettek a később meginduló hazai személyközpontú képzéseknek és könyvkiadásnak.

A személyközpontú találkozókat tíz évvel ezelőtt 2009 nyarán az eredeti helyszínen, a szegedi Ifjúsági Házban újjáélesztettük. Az eleinte két évente, újabban évente megtartott, a Pécsi Tudományegyetemre „átköltözött” találkozón – úgy érzem – sikerült megőrizni az eredeti „Rogers-találkozók” szellemét: a 100–150 résztvevő a kis- és nagycsoportokban a korábbi találkozókhoz hasonlóan átélheti a szabadság felemelő élményét és az ezzel járó felelősséget.

A PSZICHOLÓGIA TANSZÉK PUBLIKÁCIÓI

A korszak egyik jellegzetessége volt a *stencilezés*. A sokszorosítandó szöveget viasszal bevont papírlapra gépelték, laponként a stencilgép dobjára feszítették, a stencillapot nyomtatás előtt egy festékhenger fordulatonként megkente – általában 300–700 példányt lehetett (meglehetősen rossz minőségben) másolni egy eredetiről. A Főiskola belső kommunikációra használta ezt a módszert, de semmi sem tiltotta, hogy a papírra „értelmes dolgokat írjunk”. Farkas Katalinnal közösen ezt használtuk ki arra, hogy szinte havonta „szellemi táplálékot” készítsünk a hallgatóknak.

A sorozat címéül azt adtuk, hogy „Mit várhat a pedagógus a pszichológiától? (Segédanyag tanárjelölteknek, tanároknak)”. Körülbelül hetven 20–30 oldalas írást – fordításokat, eredeti tanulmányt – jelentettünk meg ily módon. Hadd soroljak fel néhány címet, szinte véletlenszerűen:

- 25. Farkas Katalin – Klein Sándor: A gyakorlat felé nyitás
- 26. Dienes Zoltán: A matematika értelme
- 31. Thomas Gordon: Az eredményes tanár-diák kapcsolat
- 56. Haim G. Ginott: Tanárok és gyerekek (Amit jól és amit rosszul csinálunk)
- 63. Richard de Mille: Tedd anyát a plafonra! (Fantáziajátékok gyerekeknek)

A stencilezett írásokat később kötetekbe rendeztük és közülük több megjelent folyóiratokban, „valódi” könyvekben. A stencilezett anyagokból készült a Csongrád Megyei Tanács Pedagógia Intézetének *Hogyan lehetnének iskoláink gyermekközpontúak* című kiadványa is (Farkas Katalin – Klein Sándor, 1990).

A szegedi évek terméséből állítottam össze a három kiadást (1999, 2002, 2007) megért *„Gyerekközpontú iskola”*-t (Edge2000 Kiadó). Több „szegedi” tanulmány helyet kapott a *„Tanulni jó”* (Egy pszichológus a pedagógiáról) című kötetben (Edge2000 Kiadó, 2012). Az Edge2000 Kft. kiadásában megjelent kötetek között több olyan is van, amelynek az eredete visszakövethető a „szegedi stencilekig”: ilyenek a Rogers-könyvek (*Valakivé válni, A tanulás szabadsága, Találkozások, Hitelesség, elfogadás, megértés*), a Dienes-könyvek (*Játék az életem, Építsük fel a matematikát*) de például az *Ép testben ép lélek* (Bioenergetikai gyakorlatok) (Edge2000 Kiadó, 2010) is.

Farkas Katalinnal közösen írtunk egy jegyzetet „Pszichopedagógiai egyéni gyakorlatok” címmel (Tankönyvkiadó, 1988), melynek célja a „gyakorlat felé nyitás” volt.

Bizonyos mértékig ide tartozik a Farkas Katalinnal közösen összeállított *Tehetségnevelés Magyarországon* című szöveggyűjtemény (Csongrádi Megyei Pedagógiai Intézet, 1990), amelyhez egy hosszabb bevezető tanulmányt is írtunk.

Ebben a rövid visszaemlékezésben megpróbáltam érzékeltetni, mire törekedtem a szegedi főiskolán eltöltött hat évem alatt. Hálás köszönetemet fejezem ki mindazoknak, akik ebben a törekvésemben támogattak.